

Таким чином, мотиви формування попиту на гроші у сучасних змішаних економіках значною мірою визначають стабільність економічних систем. Мотивація попиту на гроші є справою монетарних методів регулювання стабільності економіки. На сучасному етапі реформування економіки України фактор мотивації попиту на гроші повинен бути врахований при побудові системи проведення грошово-кредитної політики.

Література

1. Башнянин Г.І., Копич І.М., Шевчик Б.М. Економічні системи: проблеми структуризації і типологізації. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 220 с.
2. Гальчинський А. Теорія грошей. – К.: Основи, 198. – 416 с.
3. Долан Э. Дж., Домненко Б. Экономикс. – М.: Лазурь, 1994.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. В кн.: Антология экономической классики. – М.: Эконов, 1993. Т. 2. – С. 137-434.
5. Мишкін. Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 962 с.
6. Миллер Р.Л., Ван-Хуз Д.Д. Современные деньги и банковское дело. – М.: Инфра-М, 2000. – 824 с.
7. Фишер Н. Покупательная сила денег. В кн.: Деньги / Под ред. А. Чухно. – К.: Украина, 1997. – С. 258-296.

УДК 332.142:520.33

Асист. О.В. Максимець – УкрДЛТУ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ЛІСОПРОДУКЦІЄЮ

Розглянуто передумови виникнення та формування торговельних концепцій досягнення збалансованого розвитку. Представлено існуючі види торгівлі, які враховують екологічні, економічні та соціальні аспекти та подано власні тлумачення понять. Виділено перспективи та наслідки ведення збалансованої торгівлі щодо лісопродукції.

Assist. O. Maksymets – USUFWT

Theoretical principles of environmental factors in forest products international trade

The author examines preconditions for generation of trade concepts for sustainable development. Existing trade patterns considering environmental, economic and social aspects are presented. The author also presents personal definitions of some trade patterns. Prospects and effects of sustainable trade for forest products' trade are worked out.

Вступ

За останні десятиліття у світовій практиці відбулись суттєві якісні зміни у підходах до вирішення екологічних проблем, пов'язаних з процесами виробництва та споживання, що виявилось у так званих "торговельних" концепціях досягнення збалансованого розвитку. Підґрунтям для таких концепцій можна вважати дискусії щодо взаємовпливу торгівлі та навколишнього середовища, оскільки між процесом виробництва і процесом споживання стоїть торгівля, яка і визначає напрямки розвитку обох процесів.

Цей напрямок досягнення збалансованого розвитку почав всебічно досліджуватись досить пізно – з другої половини 90-х років минулого століття.

тя і є ще недостатньо розкритим. Із західних учених проблемою взаємовпливу та взаємоузгодження торгівлі та природного середовища займалися такі учені, як К. Андерсон, К. Бах, Р. Блакхерст, А. Вайт, Р. Керр, Г. Манн, К. Молтке, Х. Нордструм, С. Робертс, Д. Стоун, С. Шерр, С. Шоу та ін. Однак чітко визначених понять автори не пропонують.

Проблема взаємовпливу зовнішньої торгівлі і навколишнього природного середовища залишається недослідженою на теоретичному та методологічному рівнях, хоча багато учених займалися проблемою активізації зовнішньоекономічної діяльності України загалом та окремих її галузей зокрема. Російські учені проводять практичні дослідження впливу зовнішньої торгівлі на стан навколишнього середовища, зокрема на такий елемент цієї системи як ліси.

Важливість та актуальність проблеми взаємозв'язку торгівлі та природного середовища підтверджується численними конференціями, симпозіумами та самітами, у переважній більшості міжнародними, зокрема, трьома найважливішими за останні роки міжнародними конференціями: зустріч Міністрів СОТ у листопаді 2001 року (Доха), конференція ООН з питань фінансування для розвитку у березні 2002 року (Монтерей) та Саміт Землі у вересні 2002 року (Йоханесбург).

1. Передумови врахування екологічних факторів у міжнародній торгівлі та їх відображення у міжнародних багатосторонніх угодах

Однак, увага до проблеми взаємовпливу торгівлі та природного середовища почала приділятися лише з другої половини 90-х років минулого століття. Загалом же екологічні наслідки економічної інтеграції та бурхливого розвитку торгівлі, яка супроводжувала цей процес, не викликали належного усвідомлення після Другої світової війни, коли було відновлено систему світової торгівлі. У Генеральній угоді про торгівлю і тарифи (ГАТТ, 1947 р.) були лише непрямі відношення до питань охорони навколишнього середовища, включені в умову про звільнення від відповідальності – Стаття 20 [1]. Аспекти, пов'язані з охороною навколишнього середовища не знаходили належної підтримки, а інколи навіть отримували опір з боку Світової організації торгівлі аж до початку 1990-х років [2, с. 2]. На думку автора, умовно хід дискусій "торгівля – природне навколишнє середовище" можна поділити на чотири етапи, кожен з яких має свої передумови та наслідки.

Перший етап розпочався у 1970-х роках, коли відбувалась підготовка до Конференції щодо Людського навколишнього середовища (Human Environment) у Стокгольмі. Секретаріат ГАТТ попросили підготувати аналітичну доповідь про вплив торгівлі на природне середовище. Підготовлена доповідь стосувалась питання контролю промислового забруднення та міжнародної торгівлі. Однак це більше нагадувало захисну реакцію організації у відповідь на результати стокгольмської конференції. Цей класичний бюрократичний маневр досяг своєї мети – дискусія щодо зв'язків торгівлі та природного навколишнього середовища припинилась і питання не висувалось перед ГАТТ щонайменше 20 років до початку 1990-х років [2, ст. 3].

Другий етап дискусій (80-ті роки ХХ ст.) стосувався експорту заборонених для споживання урядами країн-експортерів товарів. Дискусія була розпочата на вимогу країн, що розвиваються, через їх стурбованість опинитись у ролі ринку для збуту небезпечних для здоров'я людей та навколишнього природного середовища товарів [3, ст. 10]. Країни-імпортери не тільки не могли заборонити продаж таких товарів на внутрішньому ринку, а й часто не мали можливостей для оцінки небезпечності товарів, які ввозяться на їх ринки. Вирішення даної проблеми повинно було стати відповідальністю країн-експортерів. Однак у рамках ГАТТ не було прийнято жодних поправок, які стосувались цього питання. Натомість проблема була частково вирішена прийняттям двох конвенцій: Базельська конвенція з контролю за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та Конвенція з попередньо інформованого дозволу на міжнародну торгівлю небезпечними хімікатами і пестицидами.

Третя хвиля дискусії, яка стосувалась зв'язку торгівлі та природного середовища, почалась під час переговорів зі створення Північноамериканського альянсу вільної торгівлі (NAFTA) та під час заключної фази Уругвайського Раунду, узгодженого з результатами Конференції ООН з природного середовища та розвитку у Ріо на початку 1990-х років. Цей етап дебатів "торгівля – навколишнє природне середовище" мав більший вплив на систему ГАТТ/СОТ, що було викликано рішучою дією різноманітних сил. Результатом стало врахування екологічних аспектів та аспектів збалансованого розвитку у документах Світової організації торгівлі (СОТ). Однак, на думку багатьох західних учених, які займаються даною проблемою, ще "рано говорити про те, що екологічні аспекти повністю розглянуті у документах СОТ і стали повноправною їх складовою" [2, ст. 3], [4, ст. 11].

Результатом дебатів третього етапу стали думки, що "врахування екологічних факторів може завдати удару джерелам ефективності торгівлі, однак неврахування цих факторів може призвести до втрати довіри та позитивного сприйняття" [2, с.9], а також, що "до тих пір, поки управління торгівлею і навколишнім природним середовищем не буде взаємоузгодженим і взаємопов'язаним, завжди існуватиме ризик, що торгівля спричинятиме деградацію навколишнього природного середовища" [4, ст. 16].

У четвертому етапі дебатів можна виділити наступні "віхи": створення Центру збалансованої торгівлі, розробка та поетапне впровадження проекту "Стимулювання збалансованої торгівлі", четверта зустріч Міністрів СОТ (Доха), конференція ООН з питань фінансування для розвитку (Монтерей), Саміт Землі (Йоганнесбург), інавгурація Європейського форуму збалансованої торгівлі та проведення дня збалансованої торгівлі.

Створення Центру збалансованої торгівлі та інновацій у 2000 році мало за мету узгодити інтереси країн-виробників з інтересами країн-споживачів, дозволяючи першим застосовувати інноваційні технології для досягнення збалансованої торгівлі та розвитку [5, ст. 3].

Результатами Четвертої зустрічі Міністрів СОТ у Доха (листопад 2001 р.) стало прийняття порядку денного Розвитку – нового підходу до торгівлі, зосередженого на розвитку, та спрямованого на його стимулювання та поси-

лення. На Конференції ООН з питань фінансування для розвитку (Монтерей, березень 2002 року) лідери наголосили на важливості для розвитку усунення перешкод торгівлі та ефективного, нешкідливого та передбачуваного фінансування допомоги, яка стосується торгівлі та створення нових потужностей.

На Саміті Землі (Йоганнесбург, вересень 2002 року) світові лідери визнали важливість торгівлі для збалансованого розвитку; підкреслили потребу спрямувати подальші зусилля на підтримку збалансованої торгівлі та формування взаємопов'язаних торговельних, екологічних політик і політики розвитку; наголосили на важливості оцінки взаємозв'язків між торгівлею, навколишнім середовищем і розвитком; та покликали країни виконати добровільну оцінку взаємовпливів даних складових. Увага приділяється також торгівлі екологічно чистою продукцією (*environmentally friendly and organic products*).

Наслідком Саміту Землі стала зустріч у Канкуні у вересні 2003 року, організована Європейською Комісією і названа "День збалансованої торгівлі", метою якої був обмін поглядами усіх зацікавлених сторін щодо зв'язків торгівлі та збалансованого розвитку.

На даному етапі створено багато організацій та інститутів, завданням яких є вивчення взаємовпливу торгівлі та природного середовища, попередження негативних наслідків та просування таких торговельних правил та практик, які не шкодять людині та природному середовищу.

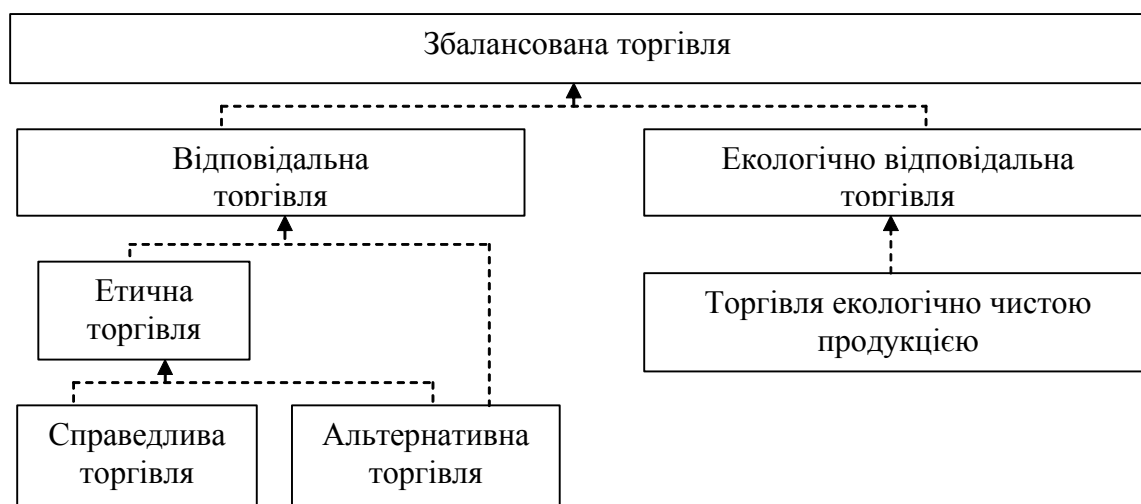
2. Види торгівлі, спрямовані на збалансований розвиток

Хоча світовим суспільством зроблено досить багато зусиль щодо введення понять збалансованої, відповідальної, справедливої, етичної та інших подібних торговельних практик у лексикон виробників, посередників та споживачів, на сьогоднішній день немає чіткого визначення жодного з вище перерахованих понять та відмінностей даних видів торгівлі один від одного.

Автор зробив спробу виявити існуючі на сьогоднішній день види торгівлі, які спрямовані на досягнення сталого розвитку, та дати їм відповідного тлумачення (табл. 1).

Виходячи із тлумачень понять, на нашу думку, доцільно було б розмістити види торговельної діяльності, спрямованої на досягнення збалансованого розвитку, у певній ієрархії та визначити вплив екологічних, економічних та соціальних факторів на кожен з видів торговельної практики (рис. 1).

На думку автора, три основних поняття – відповідальна торгівля, екологічно відповідальна торгівля та збалансована торгівля є дещо не повними і не розкривають повністю суть відповідного виду торгівлі. Так, у визначенні відповідальної торгівлі вказується лише її спрямованість на вигоду (соціальну та економічну) та лише для країни походження товару. Однак, на думку автора, отримання вигоди (соціальної чи економічної) не виключає можливості негативного впливу торгівлі на соціальне середовище країни. Також, з одного боку, не доцільно зосереджуватись на одній країні, оскільки міжнародна торгівля передбачає участь кількох партнерів, з іншого боку необхідно врахувати, що торгівля зосереджена також всередині країни.

Соціальні фактори

Економічні фактори

Екологічні фактори

Рис. 1. Ієрархія видів торгівлі, спрямованих на досягнення збалансованого розвитку**Табл. 1. Поняття, які стосуються торгівлі, спрямованих на досягнення збалансованого розвитку та їх тлумачення**

Англ. назва поняття	Укр. назва поняття	Тлумачення	Автор англ. поняття
Sustainable trade	Збалансована торгівля	Можна використовувати, коли міжнародний обмін товарами та послугами приносить соціальні, економічні та екологічні вигоди	Інститут НПС та розвитку International Institute for Environment and Development
Responsible trade	Відповідальна торгівля	Торгівля, яка приносить соціальні та економічні вигоди у країні походження товару	Д. Боетекеес
Environmentally responsible trade	Екологічно відповідальна торгівля	Торгівля, яка не спричиняє негативних екологічних наслідків у країні походження товару	НПО "Друзі Землі" Friends of Earth (FOE)
Trade in environmentally friendly and organic products	Торгівля екологічно чистою продукцією	Торгівля продукцією, яка не шкодить навколишньому середовищу та для виготовлення якої не використовувались шкідливі для здоров'я людини речовини	Саміт Землі, Йоханесбург, вересень 2002 р. Earth Summit
Fair trade	Справедлива торгівля	Торгівля, завдяки якій встановлюється справедлива оплата праці та створюються хороші можливості працевлаштування для усіх членів суспільства (в першу чергу, бідних)	Федерація справедливої торгівлі Fair Trade Federation (FTF)
Justice trade			
Ethical trade	Етична торгівля	Торгівля товарами, для виготовлення яких дотримуються відповідних стандартів праці, не використовується нелегальна праця (в тому числі дитяча) та встановлюється справедлива оплата праці.	Ініціатива етичної торгівлі Ethical Trade Initiative (ETI)
Alternative trade	Альтернативна торгівля	Торгівля, яка сприяє розвитку бідних країн та допомагає змінити несправедливу структуру міжнародної торгівлі на користь країн, що розвиваються та бідних країн	International Federation of Alternative Trade (IFAT)

Подібні неточності є і у визначеннях екологічно відповідальної торгівлі. На нашу думку, у дане поняття варто також включити економічні вигоди. Отже, визначення екологічно відповідальної торгівлі звучатиме такими чином: екологічно відповідальна торгівля – це така торгівля, яка не спричиняє негативних екологічних наслідків та приносить економічні та екологічні вигоди країнам, економічним одиницям та іншим об'єднанням, між якими відбувається торгівля.

Визначення "збалансованої торгівлі", на думку автора, повинно звучати таким чином – це така торгівля, яка мінімізує негативний екологічний, економічний та соціальний вплив експортної та імпоротної діяльності на країни-партнери загалом, економічні одиниці у країнах або інші об'єднання, а також приносить екологічні, економічні та соціальні вигоди країнам-партнерам, економічним одиницям та іншим об'єднанням. Адже, саме у такому випадку торгівля (з макроекономічної точки зору) стане не лише економічним рушієм розвитку, а й сприятиме досягненню поставленої перед суспільством мети сталого розвитку.

Висновки

На мікро-рівні торгівля – це той стимул, який об'єднує дві основні ринкові сили – виробників та споживачів. Основними завданнями збалансованої торгівлі лісопродукцією повинно бути створення такого ланцюга споживання, який відповідатиме такими принципами: екологічна безпека; можливість ведення сталого лісового господарства; еко-ефективність; стимулювання ініціатив щодо сталого розвитку; інформування та навчання споживачів; формування попиту на екологічно безпечні товари; налагодження та підтримування довготривалих відносин із національними та закордонними партнерами; створення можливостей для подальшого розвитку; економічна ефективність; безпека для здоров'я людини (споживачів, працівників тощо); працевлаштування (в основному, з місцевого населення); справедлива оплата праці робітників та службовців.

Література

1. General Agreement on Trade and Tariffs, 1947.
2. K. Moltke. Trade and Environment. The linkages and the politics. – Canberra, 1999.
3. Trade and Environment. Report of World Trade Organization. – WTO, 2000.
4. Nordstrom H., Vaughan S., Abhyankar S., Sorensen J. Trade and Environment. Special Studies 4. – WTO, 1999.
5. www.iied.org – сторінка Міжнародного інституту НПС та розвитку.
6. www.foe.org – сторінка організації "Друзі Землі".
7. www.ftf.org – сторінка Федерації справедливої торгівлі.
8. www.eti.org – сторінка організації етичної торгівлі.
9. www.ifat.org – сторінка Міжнародної федерації альтернативної торгівлі.